

200 ÉVE SZÜLETETT (LEVELDI) KOZMA SÁNDOR

LÁSZLÓ BALÁZS

JOG.
történet

ELTE ÁJK
JOGTÖRTÉNETI KUTATÁSOK

A SZERZŐ:

DR. LÁSZLÓ BALÁZS

ÓRAADÓ

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR

JOGTÖRTÉNETI TANSZÉK

LASZLO.BALAZS@PTE.HU

2025. szeptember 8.

Két évszázada, 1825. szeptember 2-án született Kozma Sándor, aki ugyan az 1871. évi

XXXIII. törvénycikkkel felállított királyi ügyészség megszervezőjeként vonult be hazánk (jog)történelmébe, valójában azonban szakmai és közéleti tevékenysége nagyban túlmutatott köztudatú szerepvállalásán. A középbirtokos nemesi családból származó jogász jól példázza a XIX. század utolsó évtizedeiben értelmiségivé lett előkelő származású polihistorainak körét. Az alábbiakban Leveldi Kozma Sándor származásának, életének és munkásságának néhány, jogtörténeti és jogi kultúrtörténeti szempontból érdekes mozzanatát elevenítem fel.

A Leveldi Kozmák családi hagyománya a nemesi címüket és (a mai Városlőd településre utaló) előnevüket is I. Ferdinánd 1535. évi armalisára¹ vezeti vissza. Az oklevél címzésének „nemes Leveldi Kozma Kelemen”

szóhasználata és egyes visszaemlékezések megfogalmazása ellenére nem valószínű, hogy a XVI. század harmadán a Kozmák lettek volna Lövöld földesurai, a XIII. századtól a XV. századig végigvezethető források alapján a település vélhetően 1554-ig a közelben működött karthauzi kolostorhoz tartozó birtok lehetett.²

Kozma Sándor unokája, a honvédelmi- és belügyminiszter-ségig jutó Kozma Miklós levelezése alapján Ormos Mária úgy fogalmazott, hogy Kelemen „új címeres levelet és a városlődi donációt kapta” I. Ferdinándtól,³ azonban az *armalis*, vagyis a címeres nemesítő levél lényege éppen a birtokadomány nélküli nemesítés lehetőségében áll. Ezzel cseng össze Miklós testvérének, a család történetét megíró Kozma Györgynek az a megállapítása is, miszerint a családi hagyományuk szerint Kozma Kelemen valójában erdélyi nemesi családból származott, majd Ferdinánd pártjára állva és Veszprém megyébe költözve korábbi nemességének bizonyítására kapott új nemesi kiváltságlevelet.⁴ A családi feljegyzésekre és hagyományra hivatkozva írja Kozma Miklós is egy cikkben, hogy családjuk az erdélyi Kézdi-szentléleki családdal állhat rokoni kapcsolatban,⁵ ezt azonban Nagy Iván Magyarország történelmi családjait – így a Kézdi-szentléleki család leszármazását is – bemutató műve nem támasztja alá.⁶

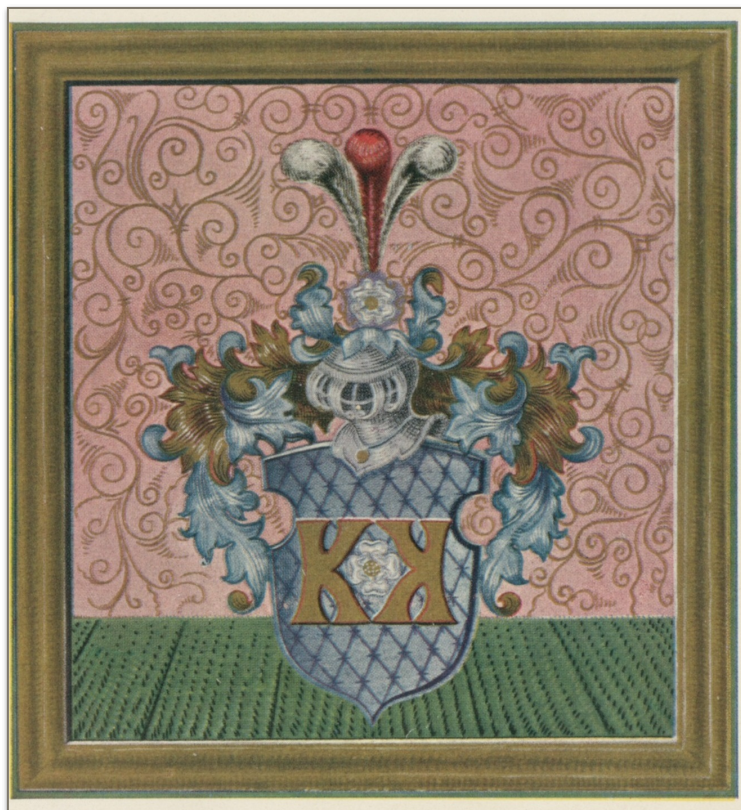
A személyét az utókor számára leginkább ismertté tevő ügyészségi működését megelőzően Kozma Sándor az igazságszolgáltatás másik kettő klasszikus szerepében is megmutatta magát. Pápai és pozsonyi jogi tanulmányait és kettőévi joggyakornoki időt követően 1847-ben Pesten szerzett ügyvédi oklevelet, majd 1851-től – a szabadságharcban való rész-

vétele miatti birodalmi kényszer-sorozásból szabadulva – rendőri felügyelet mellett ügyvédkedett.⁷ E tevékenységét a német nyelvi vizsgakövetelmény miatt 1852 nyaratól 1855 tavaszáig szüneteltetni kényszerült.⁸ Az 1860-as évek elején történt rövid tisztviselői kitérőjét követően 1862 és 1867 között Marcaliban, majd Kaposváron, végül pedig Pesten folytatta ügyvédi munkáját. 1869-ben aztán kúriai bírónak nevezték ki, amely tisztségből azonban – rövidesen következő főügyészi kinevezése miatt – csak rövid ideig tevékenykedett.

Klasszikus jogászi munkái mellett Kozma Sándort 1860. december 21-én a marcali kerület főszolgabírójának, 1861. március 23-án – ugyancsak a Marcali kerületből – országgyűlési képviselőnek választották, és 1861. augusztus 21-ig tevékenykedett a Felirati Párt képviselőjeként. 1867 tavaszán az Igazságügyi Minisztériumban osztálytanácsosi kinevezést kapott, itt közreműködött az igazságügyi reformok előkészítésében.⁹

Az 1860-as években ügyvédi munkája mellett jelentős közéleti szerepet is játszott Somogy vármegyében. Titkárként részt vett a Gazdasági Egyesület vezetésében, egyebek mellett Marcaliban gazdasági kiállítást és országos szántó- és ekeversenyt szervezett, Kaposváron több ügyvédtársával közreműködött a Kaszinó Egyesület választmányában, a Dalárda vezetője volt, de szerepet vállalt a Kaposvári Segély Egylet vezetésében is.¹⁰

A kiegyezést megelőző időszakban a Deák-párt helyi szerve is az ő kaposvári irodájában működött, immár pesti tartózkodása idején, 1868-ban pedig közreműködött Kaposváron a Somogy Megyei Szabadelvű Polgári Kör létrehozásában.¹¹

1871-ben megkezdett közbiztonsági működését a közlekedés a királyi ügyészi

szervezet országos vezetőjének – lényegében a majdani koronaügyésznek – a tevékenységeként őrizte meg. Mindez kissé hasonlítható Werbőczy István esetéhez, akit gyakran országbíróként emlegetnek, holott valójában az országbíró ítélőmestereként ténykedett. Minthogy azonban a koronaügyészi tisztséget csak 1900-tól töltötték be, valójában Kozma Sándor még nem a szervezeten kívül és afölött álló koronaügyész, hanem a koronaügyészi feladatokkal is megbízott (de ettől eltekintve a marosvásárhelyi egyenrangú) pesti, majd budapesti királyi főügyész tisztségét viselte.

Már életében, 1886-ban szépirodalmi alkotás szereplőjeként állított neki emléket Mikszáth Kálmán egy rövid elbeszélésében. Ennek története szerint

Kozma Sándor – mint királyi főügyész – az illavai börtönben találkozott az emberölés miatt elítélt és büntetését tizenegy éve töltő, de már éppen szabadulás előtt álló, Bató András nevű rabbal. Mivel Bató András a főügyész kérdésére azt felelte, hogy nem tudja, mihez fog kezdeni a szabadulása után, Kozma Sándor munkát ajánlott neki, és szabadulása után csőszként alkalmazta a gombai szőlőjében. A főügyész igen elégedett volt Bató András munkájával, és gyakran dicsekedett vele pályatársainak. Egyszer azonban a főügyész a birtokára meghívott bíró barátai jelenlétében a düledő prérházat látva megszólította emberét: „Nem dől ez le a télen, András, mit gondolsz?” „Olyasféle szándék látszik az arculatján” – hangozott a válasz. A főügyész elgondolkodott, mit tehetne a kunyhóval, mivel sok kiadása volt már abban az évben. Ekkor Bató András

odasúgta neki: „Föl lehet ám építeni nagyon könnyen asszékuráltassa¹² be, méltóságos uram... a többi aztán, csókolom kezeit, az én gondom.” Mikszáth azzal zárja a történetet, hogy a válasz hallatán a főügyész elnevette magát, de el is komorodott, és azóta senkinek sem dicsekszik többé az „átgyúrt emberével”.¹³ Emlékirataiban egyébként Kozma Sándor fia, a költő, Kozma Andor is leírja ezt a gombai történetet azzal, hogy a csősz valójában Jánosnak hívták, és az illavai előzmény csak szépirodalmi kitaláció volt.¹⁴

¹³ Mikszáth Kálmán: Egy rab története, bevezetéssel. In: *Mikszáth Kálmán művei IV. Rövid elbeszélések*. Budapest, 1965. Akadémiai Kiadó. Forrás: <https://www.mek.oszk.hu/00900/00908/html/06.htm>.

¹⁴ Kozma Andor: *Életem. Marcali – Kaposvár – Pest-Buda – Pápa az 1860-as években*. Sajtó alá rend.: Varga Éva. Kaposvár, 2001. Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága, 22–24. p.

Képek elérhetősége:

1. oldal: A Leveldi Kozma Család címere. Forrása: Kozma György: *A leveldi Kozma-család története*. Budapest, 1940, a szerző kiadása, belső borító.

2. oldal: Kozma Sándor. Forrás: https://hu.wikipedia.org/wiki/Kozma_S%C3%A1ndor. Letöltés ideje: 2025. szeptember 5.

Hivatkozások:

¹ Kozma György: *A leveldi Kozma-család története*. Budapest, 1940. Szerzői kiadás, 219–220. p.

² László Balázs: Kozma Sándor és a Leveldi Kozmák Somogyban. *Somogy*, 2015. 4. sz. 66. p.

³ Ormos Mária: Egy magyar médiavezér: Kozma Miklós I. Budapest, 2000. PolgArt Kiadó, 30. p.

⁴ Kozma Gy. 1940. 7. p.

⁵ Kozma Miklós: A leveldi Kozma-család leszármazásához. *Turul*, 1930. 1–2. sz. 31. p.

⁶ Nagy Iván: Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal VI. Pest, 1860. Ráth Mór kiadása, 429–431. p.

⁷ Szatmári Gizella: *Emlékjelek*. Budapest, 2005. Budapest Főváros Önkormányzata Főpolgármesteri Hivatala, 52. p.

⁸ Estók József: A magyar börtönügy arcképcsarnoka: Kozma Sándor (1825–1897). *Börtönügyi Szemle*, 2010. 1. sz. 73. p.

⁹ Estók 2010. 73. p.

¹⁰ Fekete László: Somogy vármegyéből elvonatván. *Somogy*, 2005. 11. sz. 630. p.

¹¹ Fekete 2005. 632. p.

¹² Easszekuráltassa: biztosítsa.

A cikkekben feltüntetett állítások a szerző saját véleményét képezik.

A megjelent művek utánközlése csak a szerző és a szerkesztőbizottság engedélyével lehetséges.

A megjelent írásra a következőképp lehet hivatkozni:

László Balázs: 200 éve született (Leveldi) Kozma Sándor. In: **JOG.történet**. VI. évfolyam. 2025. szeptember 8. mtajogtortenet.elte.hu/blog/laszlo-balazs-200-eve-szuletett-kozma-sandor